

СПОСАБЫ ЎТВАРЭННЯ ГУТАРКОВЫХ АДЗІНАК СПЕЦЫЯЛЬНАЙ ЛЕКСІКІ ІТ-СФЕРЫ

Казлоўская Варвара, Воранава Дар'я

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт інфарматыкі і радыёэлектронікі
г. Мінск, Рэспубліка Беларусь

Албут А.А. – магістр філ. навук

Даследуюцца спосабы ўтварэння прафесійнай лексікі праграміста. Аналіз зроблены на аснове раней распрацаванага Слоўніка айцішніка, даступнага ў сацыяльнай сетцы «Instagram».

З аднаго боку, для сучаснага грамадства характэрна імкненне да гуманітарызацыі назапашаных ведаў, усвядомленая неабходнасць пазнаць чалавека ў межах яго духоўнай, інтэлектуальнай, маральнай, культурнай і грамадскай дзейнасці, з другога боку – тэхналагізацыя ўсіх бакоў жыцця: у цяперашні час немагчыма назваць ні адну галіну, дзе не працавалі б спецыялісты ІТ-сферы, паколькі выкарыстанне інфармацыйных тэхналогій значна палягчае жыццё чалавеку.

На нашу думку, у гутарковым стылі спецыялісты актыўна карыстаюцца наступнымі разрадамі спецыяльнай лексікі: **наменклатурнымі назвамі** (лац. nomenclatura – роспіс імён, пералік, спіс) – гэта назвы, якія выкарыстоўваюцца ў якой-небудзь галіне навукі, вытворчасці для абазначэння аб'ектаў (у адрозненне ад тэрміналогіі, дзе ўтрымліваюцца назвы абстрактных паняццяў і катэгорый); **прафесіяналізмамі** – гэта слова або выраз, якія характэрны для людзей пэўных прафесій, распаўсюджаны ў гутарковай мове або ўжыты ў мастацкім творы.

Тэрміны і прафесіяналізмы адрозніваюцца паміж сабой цэлым шэрагам прымет: а) **часам і шляхамі свайго фарміравання** (прафесіяналізмы ўтвараюцца значна раней і стыхійна, а ўтварэнне тэрмінаў адбываецца пазней і носіць мэтанакіраваны характар); б) **нарматыўным статусам** (тэрмін з'яўляецца афіцыйна ўзаконенай назвай навуковага паняцця, а прафесіяналізм – гэта слова, уласцівае гаворцы якой-небудзь групы асоб, аб'яднаных агульнай прафесіяй); в) **адносінамі да экспрэсіўнасці** (прафесіяналізмы амаль заўсёды экспрэсіўныя, а тэрміны эмацыянальна нейтральныя); г) **выкарыстаннем у розных формах маўлення** (тэрміны пераважаюць у пісьмовых тэкстах, а прафесіяналізмы – у вусных); д) **пашыранасцю ў межах агульнанацыянальнай мовы** (тэрміны маюць агульнанацыянальны і часам інтэрнацыянальны характар, а прафесіяналізмы нярэдка носяць мясцовы характар); е) **функцыянальнай нагрузкай** (у шэрагу выпадкаў прафесіяналізмы з'яўляюцца функцыянальна другаснымі сінонімамі размоўна-экспрэсіўнага характару ў адносінах да эквівалентных ім па значэнні тэрмінаў).

Кожны, хто калі-небудзь меў зносіны з айцішнікам, не раз перапытваў яго, што менавіта ён меў на ўвазе. Нават калі вы самі працуеце ў сферы ІТ і прыходзіце ў новую кампанію, вы напэўна сутыкнецеся з прафесійным жаргонам і камп'ютарным слэнгам, зразумець які не атрымоўваецца ў першыя некалькі дзён, а то і даўжэй. Аднак праз нейкі час вы і самі загаворыце на іх мове – гэта непазбежна. Прафесійны жаргон існуе не для таго, каб сапсаваць мову. Ён дазваляе паскорыць вусная зносіны спецыялістаў і наладзіць іх паразуменне.

Які лёс камп'ютарнага слэнгу? Як вядома, не ўсе словы захоўваюцца ў мове. На сучасным этапе развіцця прафесійных зносін гэты пласт лексікі існуе, і яго вывучэнне выклікае пэўную цікавасць.

Спынімся на крыніцах з'яўлення жарганізмаў у прафесійным маўленні праграміста. Некаторыя словы **запазычаны з жаргону іншых прафесійных груп**, напрыклад, слова *чайнік* 'дрэнны, неадукаваны праграміст' узятая з жаргону аўтамабілістаў. Слова *рухавік* 'ядро камп'ютарнай сістэмы' таксама ўзятая з жаргону аўтамабілістаў. Шматлікія камп'ютарныя жарганізмы ўтвораны шляхам **метафарызацыі**. Напрыклад, *блін* 'кампакт-дыск'. Для прафесійнага маўлення праграмістаў уласціва **сінанімія**: *комп – тачка – апарат – машына – жалеза; дыск – хард – цяжкі драйв; павіс – патух – зваліўся – паваліўся* і інш.

Многія словы ў камп'ютарным слэнгу з'яўляюцца **семантычнымі калькамі**: *маці*, *мацярынка*, *мама* і г.д. утвораны ад словазлучэння *мацярынская плата*, якое ўзнікла ад англійскага *mother board*. Можна сказаць, што гэты прыклад ілюструе і з'яву **ўнівербацыі**. Прыклады **ўсячэння** слоў: *прога* – 'праграма', ад англійскага *program* – гэта алгарытм дзеянняў, рэалізаваны на камп'ютары; *комп* – камп'ютар, ад англійскага *computer*, што даслоўна перакладаецца як **вылічальнік* (у такім выпадку гэты неалагізм можна ацаніць як **кальку**). Да **паўкалек** аднесены словы з іншамоўнымі марфемі ў сваім складзе: *адканэкіцца* ад англ. *disconnect* + фіналь *-іць* + постфікс *-ца*; *атачыць* – ад англ. *attach* + фіналь *-ыць* **Запазычанні-транскыпцыі**: *баг* – 'памылка, выяўленая карыстальнікам у праграме, якую не заўважылі распрацоўшчыкі' (ад англійскага *bug*, што перакладаецца як *жук*); *вай-фай* утворана ад англ. *Wi-fi*. **Запазычанне-транслітарацыя** сустракаецца радзей, але такі спосаб асваення запазычанага адзінкі ярка свідчыць пра гутарковую афарбоўку: *манагер* ад англ. *manager*. Ёсць і словы, якія не былі запазычаныя з англійскай мовы, а ўтварыліся **лексіка-семантычным спосабам**. Напрыклад, *жалеза* – 'апаратная частка камп'ютара', *камень* – 'працэсар', *заліць* – 'размясціць файл на якім-небудзь сайце, зваротны працэс спампоўкі', *даўбешка* – 'чысты CD або DVD дыск'. Аднак тут застаецца адкрытым пытанне ўплыву рускай мовы і магчымай семантычнай калькі.

Такім чынам, ў маўленні прараміста ўжываецца разнастайная паводле ўтварэння лексіка. Побач з унармаванымі тэрмінамі функцыянуюць жарагнізмы, але гэта не псуе прафесійнае маўленне, а надае яму сучасны каларыт, аблягчае зносіны. Мы вырашылі правесці апытванне сярод студэнтаў нашага ўніверсітэта і карыстальнікаў сацыяльнай сеткі «Instagram». Асноўная мэта апытвання – даведацца, ці сапраўды камп'ютарная лексіка так папулярна сярод моладзі і ці ведаюць рэспадэнты, як утварыліся тыя ці іншыя словы. Абапіраючыся на вынікі даследавання, у цэлым мы можам казаць, што 75% апытаных не ведаюць і самыя папулярныя словы айцішнікаў і спосабы ўтварэння, сярод апытаных былі і пачаткоўцы ў ІТ-сферы. Астатнія 25% маюць невялікае ўяўленне і нават карыстаюцца некаторымі словамі, ведаюць некалькі спосабаў ўтварэння.

Улічваючы тое, што сёння, у стагоддзе актыўнага развіцця камп'ютарных тэхналогій, амаль кожны карыстаецца інтэрнэтам, мы лічым, што людзі павінны больш размаўляць на гэтую тэму. Не проста падладжвацца і паўтараць, а імкнуцца разабрацца, што гэта за слова, адкуль яно і што азначае.